

Hedningahällan.

I Enångers socken i Hälsingland, inne i skogen ca 1/4 mil söder om Myra by, reser sig en enstaka berghäll över den omgivande terrängen, fig 1. Det är en förhållandevis liten bergsklack, ca 23×25 m och 8 m hög med ett 5 meters tvärbrant stup åt sydsidan, förmodligen en gammal ättestupa, efter vilken berget fått sitt namn. Uppe på hällen är marken tämligen jämn och dess norra del är täckt av ett kulturlager från yngre stenåldern, som innehåller krukskärvor, stenföremål, brända benbitar etc. Genom rovgrävningar är det till stor del ombökat.

År 1912 företog Gustaf Hallström en undersökning, som omfattade ca 20 kvm av kulturlagret. Härvid påträffades talrika fynd, som förvaras i Statens historiska museum i Stockholm.¹ År 1938 besökte K. Tinnberg platsen

¹ SHM 14718.

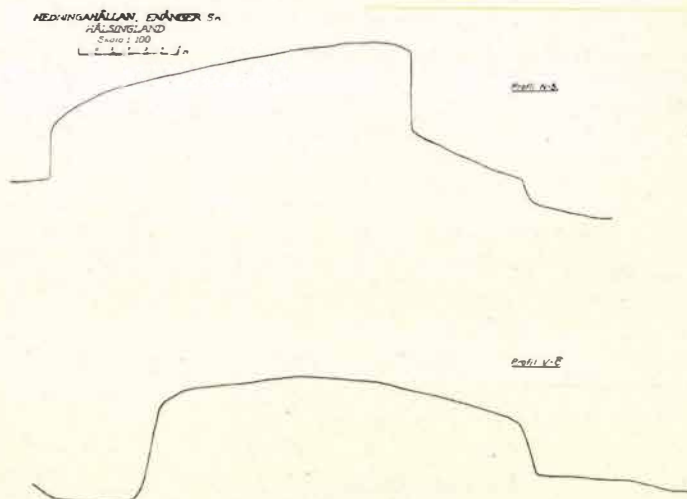

Fig. 1. Profiler genom Hedningahällan.

Fig. 2. Fotparti av lerkärl. Hedningahällan.

och tillvaratog ytterligare en del keramik och stenföremål, som dels förvaras i Stockholm,¹ dels i Hudiksvalls museum. Dessutom finns ett antal tidigare tillvaratagna föremål från boplatsen på Hedningahällan i Hudiksvalls och Enångers museer.

Under den tid, då Hedningahällan var bebodd, stod Östersjöns yta sannolikt ej långt från bergets fot, som ligger ca 45 m över havet. Sydväst om berget låg den nu utdikade Bölesjön och den i samband därmed stående Gångsjön. Detta vattensystem sträckte sig som sumpig mark fram mot klippan och bidrog till att isolera boplatsen. Det ligger a priori nära till hands att antaga, att detta egenartade, isolerade läge för en boplats valts av en främmande folkgrupp, som flyttat in hit och måste skydda sig mot överfall. Kontrasten mellan den fästningslika borgklippan och de vanliga fredliga kustboplatserna längs Östersjöns öppna vikar talar sitt tydliga språk.

Vid Hallströms utgrävning företogs en noggrann skiktgrävning, men såväl i de övre som undre skikten förekom samma blandning av till synes äldre och yngre keramik. Denna »blandning» är förmodligen skenbar och boplatsen har troligen varit bebodd endast under ett relativt kort skede. Det är föga troligt att en folkstam någon längre tid skulle hålla sig kvar på en så egenomlig plats som denna. Fynden behandlas därför i det följande som en enhetlig grupp.

Den dominerande fyndmassan är krukskärvorna. Godset är i regel tämligen fast men vissa skärvor närma sig dock i strukturen det porösa gods, som man finner på östsvenska Säter III—IV boplatser. Skärvorna äro i regel tämligen små, men man kan dock i viss utsträckning bestämma lerkärlens form och ornamentik.

Samtliga bottenfragment härröra från flatbottnade lerkärl med ett tydligt markerat fotliknande parti, fig. 2. Rundbottnade kärl saknas. Mynnings-

¹ SHM 20211.

Fig. 3. Mynningsprofiler av lerkärl. Hedningahällan. 1 = 6: 24, 2 = typ 6: 25, 3 = 4: 10, 4 = 4: 3, 5 = 6: 23, 6 = 4: 4, 7 = 4: 11.

profilerna äro starkt varierande, men de kunna i stort sett indelas i tre grupper: 1. lerkärl med inåtböjd mynning och jämnt buktade väggar, fig. 3: 2—3; 2. lerkärl med rak eller föga inåtböjd mynning och en mer eller mindre förtjockad ofta inåt snedställd mynningsrand, fig. 3: 1, 4, 6, 8 samt 3. bågare med indragen hals och utsvängd mynning, fig. 3: 5, 7. De på de östsvenska boplatserna vanliga spetsbottnade lerkärlen med tydligt avsatt halsparti saknas.

Ornamentiken är rik och omväxlande både i fråga om teknik och mönster. Här förekommer snodd, tvärsnodd, kamintryck, nageltryck, intryckta gropar, ristade linjer och enklare ofta mer obestämbara intryck av skilda slag.

Hur mönstren bildats av dessa intryck framgår av fig. 4—7: Nr 1—2 horisontella snoddintryck och gropar. — Nr 3—4 horisontella tvärsnoddintryck och gropar. — Nr 5 tvärsnodd, horisontella linjer nedanför mynningen och under dessa vinkelställda linjer. — Nr 6 snedställda snoddintryck och gropar. Nr 7 snedställda tvärsnoddintryck som bilda horisontella zoner. — Nr 8 vinkelställda tvärsnoddintryck (dessa skärvor kunna höra till nedre delen av samma kärl som skärvorna nr 5). — Nr 9 snedställda tvärsnoddintryck på mynningsrandens översida. — Nr 10 horisontella linjer i tvärsnodd längs mynningen och nedanför dessa korta med en pinne (?) utförda vinkelställda intryck. — Nr 11 horisontella linjer av kamintryck och gropar. — Nr 12 snedställda kamintryck (poröst gods). — Nr 13—18 diverse intryck i rader, delvis nageltryck. — Nr 19—20 vinkelställda intryck. — Nr 21 dragna, horisontella, obestämda linjer. — Nr 22 fina, dubbla linjer utförda med ett redskap med två spetsar samt gropar. — Nr 23 fina vinkelställda linjer, som

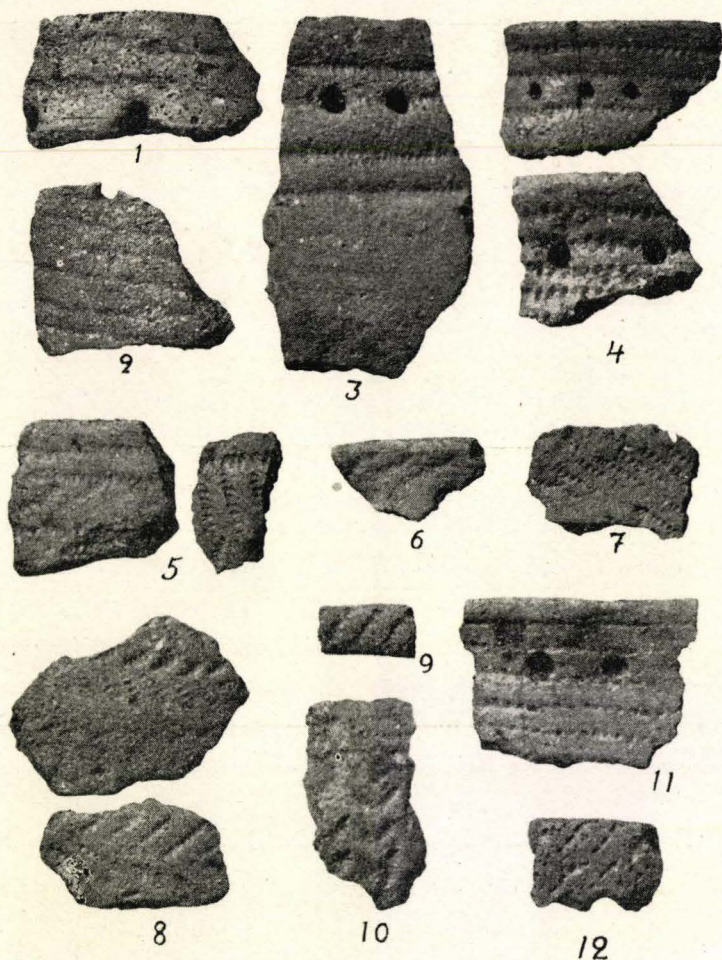

Fig. 4. Lerkärlsbitar. Hedningahällan.

bilda ett yttäckande mönster tillsammans med gropar. — Nr 24 horisontella rader av korta vertikala tvärsnoddintryck. — Nr 25 horisontella groprader. — Nr 26 små gropar, som bilda geometriska mönster, fyrkanter? — Nr 27 snedgående skarpt inristade fina glest placerade linjer. — Nr 28 yttäckande mönster av horisontella kamintryck. — Nr 29 rader av hästskoformiga intryck. — Nr 30 kamstämpel i vinklar.

Utom keramiken ha endast ett fåtal bestämbara föremål påträffats. Mest betydande av dessa är ett fragment av en båtformig yxa, fig. 8, och ett litet skifferhänge med hack i kanterna, fig. 9.

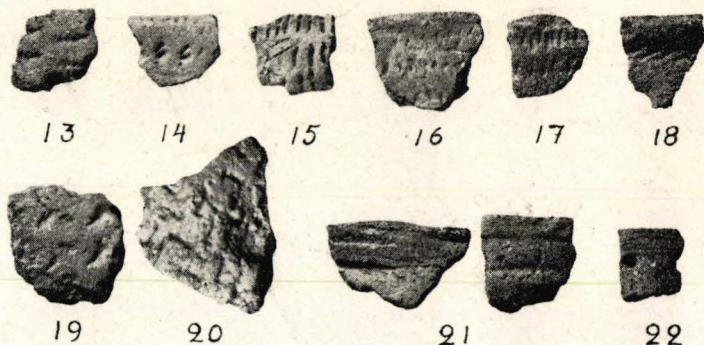

Fig. 5. Lerkärlsbitar. Hedningahällan.

För dateringen av boplatsen är båtyxfragmentet av största vikt. Yxan har haft utpräglade smalsidor och låg holk. Nacken saknas, men yxan kan likväl med stor grad av säkerhet hänföras till Forssanders typ Bf 15¹. Det är alltså uppenbarligen en svensk form, som tillhör ett sent skede av båtyx-kulturens tid.

Keramiken från Hedningahällan får sin speciella karaktär framför allt genom den rikliga förekomsten av snodd- och tvärsnoddintryck, men också genom de i Sverige ovanliga käriformerna. Bagge² har framhållit att den representerar en grupp av båtyxkulturen och att keramiken påverkats från Finland.

De snörkeramiska elementen — snodd och tvärsnodd — i Hedningahällan kunna knappast stå i samband med de snörkeramiska elementen i Säter II från sen döstitid — tidig gånggriftstid, som allmänt förekomma tillsammans med andra Säter II-motiv på östsvenska boplatser.³ Kombinationen av snörkeramiska, gropkeramiska och kamkeramiska ornament angiver däremot utan tvekan, att materialet från Hedningahällan står i nära samband med finskt kulturområde. I västra Finland, bl.a. i trakten innanför Björneborg, förekommer en grupp boplatser, vilkas keramik visar en egendomlig blandning av äldre och yngre ornament. Ai io⁴ har kallat den Kiukaisgruppen.

¹ J. E. Forssander, *Die schwedische Bootaxtkultur und ihre kontinentaleuropäischen Voraussetzungen*. Lund 1933. Pl. II.

² A. Bagge och K. Kjellmark, *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*. Sthlm 1939. S. 178.

³ Bagge, a.a. s. 167; S. Florin, *Bauernhöfe und Fischerdörfer aus der Dolmen- und Ganggräberzeit*. Haus und Hof im nordischen Raum. Leipzig 1937. Avb. 34.

⁴ J. Ailio, *Die steinzeitlichen Wohnplatzfunde in Finland*. I. Hfors 1909. S. 93, pl. 5: 17—27, 6: 3,4.

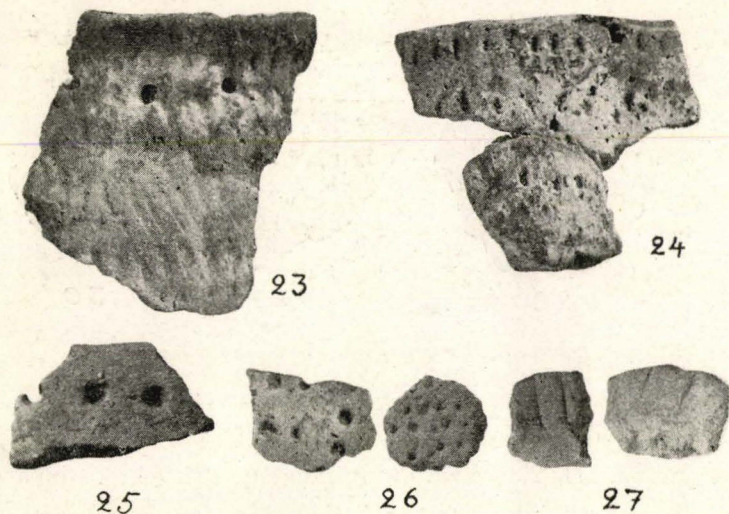

Fig. 6. Lerkärlsbitar. Hedningahällan.

Från söder och sydväst trängde båtyxkulturen in i Finland, där den behärskade landets västra och södra kulturområden inom en sträcka från Kokkola till Viborg.¹ Denna kulturform var bunden till lerslätterna, emedan dess bärare, förmodligen en invandrande folkstam, hade boskapsskötseln som huvudnäring. Kiukais-kulturen, som följer efter båtyxkulturen, visar däremot åtminstone delvis en återgång till ett äldre stadium med jakt och fiske som de huvudsakliga näringsfången.²

De element, som Kiukaiskeramiken hämtat från båtyxkulturen är den flata botten, den svängda profilen samt bland ornamenten snoddintrycken och zoner av snedställda streckgrupper. Som reminiscenser från kamkeramiken finna vi de stora, grova lerkärlen av poröst gods och med rak mynning, bland ornamenten groparna, punkter, som efterlikna kamstämpel, och breda linjer.³ Äyräpää anser att tvärsnoddornamentet, som nu åter uppträder, övertagits från den svenska båtyxkulturens lerkärl och att kamstämpelornamenten stå i förbindelse med klockbägarkulturens tandstämpelornament, som försenade skulle nå Finland.⁴

¹ A. Äyräpää, *Die Kulturformen der finnischen Steinzeit*. Sitzungsberichte d. Finnischen Akad. d. Wissensch. Hki 1937. S. 18, avb. 15.

² Äyräpää, a.a., s. 26.

³ A. Europaeus-Äyräpää, *Die relative Chronologie der steinzeitlichen Keramik in Finnland*. Acta Arch. I, 1930, s. 203.

⁴ A.a., s. 206.

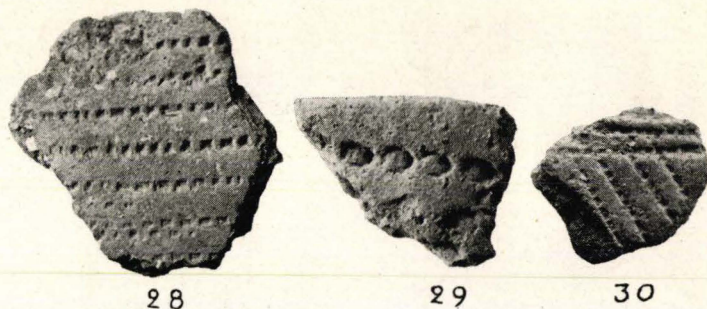

Fig. 7. Lerkärlsbitar. Hedningahällan.

Den yngsta av de kamkeramiska grupperna i västra Finland, Sipilänhaka-gruppen, Äyräpää III: 2, saknar fullständigt de intryckta, djupa groparna.¹ Kamstämpeln som stilbildande motiv hade redan tidigare försvunnit i Uskelastilen, III: 1.² C. F. Meinander³ har framställt en förmodan, att olika stilarter, II: 2 och III: 1, kunna ha förekommit samtidigt sida vid sida eller att kamstämpeln, då den i Kiukais-gruppen (och andra) åter dyker upp, kan komma från Karelen eller södra sidan av Finska viken, där den levat kvar, till Västfinland. Den keramik tillhörande Kiukais-kulturen, som publicerats från Finland, är starkt degenererad och föga utvecklingsduglig.⁴ Fyndmassan är dock tydligen ännu ej tillräckligt stor för att man skall kunna få en klar bild av detta tidsskede.

I jämförelse med det finska materialet från Kiukais-gruppen äro fynden av keramik från Hedningahällan osedvanligt rika. Vi återfinna här alla motiven i Kiukais-gruppen i ett klart utförande. Särskilt vanlig är tvärsnodden, men även snodden, medan kamstämpeln icke spelar någon mer framträdande roll. Då Äyräpää antager, att tvärsnodden i Kiukais-gruppen har upptagits från den svenska båtyxkulturens lerkärl, borde det ligga nära till hands att antaga, att Hedningahällans keramik med tvärsnodd skulle stå under ett starkt inflytande från samma håll.

¹ A.a., s. 187.

² A.a., s. 183.

³ C. F. Meinander, *Pyheensilta stenåldersboplats*. FM 1939, s. 42.

⁴ Ailio, a.a. I, s. 93 ff.; Europæus (Äyräpää), *Fornfynd från Kyrkslätt och Esbo socknar*. FFT XXXII, 1922; Ds, *Stenålderskeramik från kustboplatser i Finland*. FFT XXXVI, 1926; Ds, *Die relative Chronologie der steinzeitlichen Keramik in Finnland*. Acta Arch. I, 1930; C. F. Meinander, *Pyheensilta stenåldersboplats*. FM 1939.

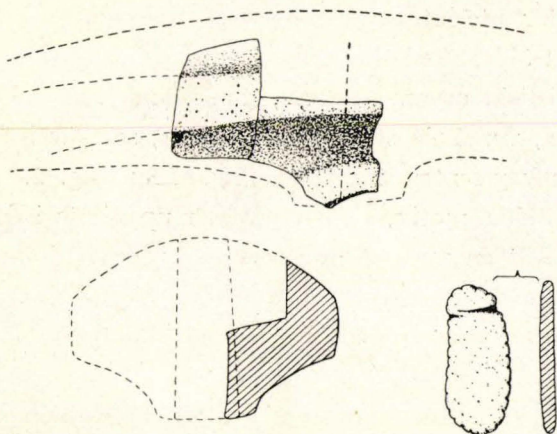

Fig. 8—9. Fragment av båtyxa och skifferhänge. Hedningahällan. $\frac{1}{2}$. (Efter teckning av A Bagge.)

Att ett inslag av svensk båtyxkultur föreligger i materialet från Hedningahällan är uppenbart. Fragmentet av båtyxan, fig. 8, tillhör en klart svensk typ med smalsidor. Däremot är den kombination av lerkärlens dekorativa mönster, som man finner här, helt främmande för svensk båtyxkultur.¹

I Finland, vars båtyxkeramik är avläggare av den yngre, delvis yngsta mellaneuropeiska snörkeramiken,² uppträder den svängda och rundade bågaren samtidigt, vilket bl.a. framgår av ett fynd från Säckijärvi, Ravi.³ Det är tydligen i dessa sena snörkeramiska former på finskt område som lerkärlen med flat botten i Hedningahällan ha sina förebilder. Den andra möjligheten skulle vara, att de stå i samband med hällkisttidens bågare. Dessa, som äro utformade efter västeuropeiska, danska, förebilder,⁴ sakna det markerade fotpartiet, äro betydligt stelare, rakare i hela sin formgivning och ha en mycket enkel ornamentik, huvudsakligen glest anbragta tvärsnoddintryck eller streckade linjer.⁵ Här saknas varje motsvarighet till den rikt utvecklade ornamentiken från Hedningahällan. Ett inflytande från svensk hällkisttids-

¹ Forssander, a.a.

² Äyräpää, *Über die Streitaxtkulturen in Russland*. ESA VIII, 1933, s. 109.

³ Europæus, *Polemik i nordiska stenåldersfrågor*. FM 1924, s. 41; Ds, *Säckijärven Ravin kivihaudatset asuinpaikat*. SM 1922, s. 20 ff.

⁴ S. Müller, *Stenålderens Kunst*. København 1918. Fig. 178—87.

⁵ Forssander, a.a., fig. 21—25.

keramik är därför utesluten. Fynden från Hedningahällan bära dessutom tillhöra ett något äldre skede.

Ett karakteristiskt ornamentmotiv, som saknas i annan svensk keramik, är den rad korta, vertikala streck, »strålkran», som är intryckt runt foten på ett av bottenfragmenten från Hedningahällan, fig. 2. Detta på kontinenten vitt utbredda motiv, som från söder upptagits i den finska båtyxkulturen, har spelat en mycket framträdande roll i diskussionen om förhållandet mellan svensk och finsk båtyxkultur.¹

På finskt område äger en självständig utveckling rum och härifrån emana såväl den svängda bägarformen som den karakteristiska utbildningen av fotpartiet och strålkransornamentet från Hedningahällan. Det är tydligt att lerkärlen med jämnt inåtböjd mynning, ex. fig. 3: 3, även måste härledas ur finsk båtyxkeramik. Ornamentiken på ett lerkärl av denna typ, fig. 4: 10, består av ett band horisontella tvärsnoddintryck under mynningen medan kärlet i övrigt är täckt av sicksackställda intryck. Det är möjligt att man här skulle kunna räkna med ett inflytande från svensk enmansgravkeramik,² men det är dock troligare att även detta motiv är av finskt ursprung.

En skärva med tvärsnoddintryck nedanför mynningen och i samband därmed gropar äger vissa likheter med ett i det svenska materialet unikt gravkärl från Täby, Öja sn, Söd.³ Lerkärl från Hedningahällan har emellertid rak profil, fig. 3: 4, vilket visar att formen varit en helt annan än Täby-kärlets. Ornamentiken, de horisontella tvärsnoddlinjerna kombinerade med gropar, är ett motiv, som hör hemma inom den äldre kamkeramiska gruppen, Äyräpää I: 1. De närmaste parallellerna föreligga från Östra Jansmyra-boplatsen på Åland.⁴

Om dessa lerkärl, trots vissa ornamentala likheter med den svenska båtyxkulturens keramik, likväl få anses höra hemma inom kamkeramikens grupp, visa dock, utom det ovannämnda fragmentet av en båtyxa, även några av krukskärvorna, att en förbindelse mellan invånarna på Hedningahällan och det svenska båtyxfolket verkligen upprätthållits. Det är skärvor med vinkelmönster bildade av enkla, med ett spetsigt kamliknande instru-

¹ Sammanfattande uppgifter Forssander, a.a., s. 176 ff.

² Jfr ex. Forssander, a.a., pl. XX, XXV: 6, XXVI: 3.

³ Forssander, a.a., pl. XXXI.

⁴ M. Dreijer, *Ålands äldsta bebyggelse*. FM 1940, s. 8, fig. 6: 1.

ment intryckta linjer, fig. 7: 30. Detta kärl har tillhört den yngre svenska båtynkeramik, där denna ornamentik förekommer, t.ex. på lerkärlden från Lilla Ramsjö.¹

Dessa svenska inslag i materialet från Hedningahällan äro emellertid obetydliga i jämförelse med den framträdande roll den finska båtynkulturen har spelat för formgivningen och ornamentiken på lerkärlden. Men boplatsen har knappast bebotts av båtynkfolket. Det finska, kamkeramiska inslaget är lika starkt. Många av de enklare ornerade skärvorna, fig. 5, höra direkt samman med Kiukais-gruppen, med dess sena, stillösa prägel. Den rikare ornamentiken, särskilt de sicksackställda, yttäckande tvärsnoddmönstren, fig. 4: 8, och mönstren i zoner och utan gropornering, fig. 4: 3, gör däremot, som ovan nämnts, ett ålderdomligt intryck. Likheterna mellan denna keramik och den äldre keramiska gruppen i Finland² äro påfallande. Utom i ornamentiken framträda likheterna även i kärlden, särskilt tydligt i de ej sällan förekommande förtjockade mynningsränderna, fig 3: 6, 8. Exakt samma form återfinns man hos den finska boplatskeramiken.³

Det kunde vara frestande, att av förekomsten av dessa skilda ornamentgrupper draga den slutsatsen, att fynden från Hedningahällan skulle härröra från ett äldre och ett yngre skede. Man måste i så fall räkna med en stor tidsskillnad mellan dessa skeden, vilket är svårt att förena med de stora likheterna i gods och karaktär hos keramiken i sin helhet. Det vore dessutom märkligt om denna egendomligt belägna plats skulle ha varit bebodd under två tidsskeden eller under en mycket lång tidrymd. Snarare ha vissa äldre ornamentformer levat kvar till eller åter dykt upp under stenålderns slutskede.

Det lilla skifferhänget, fig. 9, med små hack i kanten, är en efterbildning i skiffer av ett ostpreussiskt bärnstenssmycke.⁴ Dessa smycken, både i bärnsten och skiffer, förekomma på finska boplatser först under Äyräpää per. II, och dess förekomst i Hedningahällan bidrager till en datering nedåt i tiden.

I det material, som nu föreligger från boplatsen, finns icke något som tyder på kontakt med den östsvenska boplatskulturen, på ett undantag när, keramiken med horisontella och snedställda rader av kamstämpeltryck, fig.

¹ Forssander, a. a., pl. XXXV.

² Jfr Europaeus-Äyräpää, *Die relative Chronologie*, s. 173, fig. 22.

³ Ailio, *Wohnplatzfunde*, pl. 6: 16, 19, pl. 10: 6, 9.

⁴ Jfr R. Klebs, *Der Bernsteinschmuck der Steinzeit*. Königsberg 1882. Pl. I: 18, 19, VI: 9.

7: 28 och 4: 11—12. Det är en ornamentik, som ofta återfinnes på de yngre östsvenska boplatserna.¹ Skärvor med denna ornamentstil äro fåtaliga i materialet från Hedningahällan, men de visa liksom skifferhänget och den båtformiga yxan, att boplatserna måste hänföras till gånggriftstidens senare del.

Man kan således i materialet från Hedningahällan se en blandning av skilda kulturgrupper och av finskt och svenskt. Det svenska inslaget är emellertid mycket svagt gent emot det helt dominerande finska. Detta i Sverige enastående boplatssfynd måste betraktas som spår av en finsk boplatssättning i vårt land. En folkgrupp har flyttat över, troligen från trakten mitt emot på andra sidan Östersjön. Den har valt den lätt försvarbara platån uppe på berghällan som plats för sina bostäder. Här voro de väl skyddade av havet och ett sumpigt område. Men de ha ej helt isolerat sig från befolkningen i trakten utan stått i förbindelse åtminstone med stammar, som uppburit den svenska båtyxkulturen. Då båtyxfolket var mycket merkantilt betonat och säkerligen ekonomiskt exploaterade Norrland,² är det troligt, att dessa förbindelser mellan de inflyttade främlingarna och stammarna på svenska sidan voro av mer eller mindre fredlig karaktär.

Fynden från Hedningahällan innehåller den enda keramik, som man kan beteckna som ett direkt inslag av kamkeramik i svensk stenålder.

Genom Dreijers undersökningar har den kamkeramiska kulturen i dess äldre skede kunnat konstateras på Åland.³ Här stannade kamkeramiken,

¹ T. ex. I. Schnell, *Södertörn under stenåldern*. Södermanlands fornminnesförenings årskr. 1930, fig. 12, a2; A. Bagge, *Stenåldersboplatserna vid Humleskärshult, Oskarshamn*. Kalmar läns Fornminnesförenings meddel. XXIV, 1936, s. 72, fig. 14 b; Schnittger och Rydh, *Grottan Stora Förvar på Stora Karlsö*. Stockholm 1940. Pl. XXII: 7—8.

² Båtformiga yxor förekomma ända upp till Stensele och Österkalix socknar, Forssander, a. a., sid. 244. Om man här kan tala om en invandring av ett nytt folkelement är däremot tvivelaktigt. Man känner inga gravfynd, ingen keramik och endast få båtyxor från Norrland. Det finns emellertid en fyndgrupp från Västerbotten, som belyser kulturen i dessa områden. Kring nedre loppet av Byske älv, har man på ett område som troligen uppgår till flera 100 kvm. funnit c:a 175 oslipade, tjockackiga flintyxor samt flintavfall, skifferföremål m. m. Praktiskt taget alla dessa yxämnen äro håleggade liksom de håleggade yxorna starkt dominera på de övriga 15 fyndplatserna med flinta i Västerbotten, G. Hallström, *En importvara till Västerbotten för 4000 år sedan*, Västerbottens läns hembygdsförb. årsbok 1924—25, sid. 88 ff. Då tjockackade håleggade flintyxor är en i båtyxgravarna ständigt uppträdande form, ligger det nära till hands att sammanställa dessa norrländska flintfynd med båtyxfolket. Vid Byske älv fanns tydligen en station för handelsmän söderifrån, som här köpte pälsvärk och i utbyte levererade flinta. Det är båtyxfolkets ekonomiska exploatering av Norrland dessa fynd vittna om.

³ Dreijer, a. a.

som sträckte sig över ett väldigt område från Amerika över norra Asien till Skandinavien och längs hela Östersjökusten ned till Ostpreussen, Polen och Schlesien.¹ Att den icke fortsatte längre väster ut måste bero på, att den här mötte en självständig, motståndskraftig kultur, Säter II, som icke var en ren fångstkultur utan en åkerbrukskultur, starkt påverkad av den megalitiska kulturen i Syd- och Västsverige. Den var på ett helt annat vis än fångstkulturen bunden till marken, till åkerjordarna.

I gränsområden som Schlesien, Polen och Ostpreussen, möta vi avarter av den nordeurasiska kulturen med utvecklade särdrag i keramiken.² En parallellföreteelse härtill är den östsvenska Säter III-keramiken. O. Almgren³ framställde den teorien, att den finländska kamkeramikens ursprung skulle vara att söka i Sverige. Denna hypotes vederlades senare av finska forskare.⁴ Genom att kamkeramiken konstaterats på Åland och kan anslutas till en strandbebyggelse, som även har Jettbölekeramik, har man fått säkra bevis för att den är äldre än den östsvenska Säter III-stilen.⁵ Likheter mellan den svenska och östliga keramiken äro dock så stora, att man knappast kan undgå att sätta dem i samband med varandra.

Säter III tycks innebära åtminstone en partiell återgång till en livsföring, som i hög grad vilade på fångsten, medan åkerbruket trädde tillbaka. Den tidigare, starkt megalitiska Säter II-kulturen var däremot i stor utsträckning en åkerbrukskultur. Inom det väldiga kamkeramiska området rådde en utpräglad fångstkultur, med ett mycket enhetligt materiellt underlag. Den östsvenska Säter III-keramiken måste vittna om en påverkan från detta håll. Den har dock sin givna egenart, bygger i viss utsträckning på gamla traditioner, men det främmande inflytandet är så starkt, att man nästan skulle kunna beteckna den som en randkultur inom det stora kamkeramiska området.⁶ Delvis sammanfallande med kamkeramiken är bruket av skiffer till vapen och redskap, som har sitt ursprung i bruket av ben och horn inom nordliga

¹ G. Gjessing, *Yngre steinalder i Nord-Norge*. Oslo 1942. Karta s. 464.

² B. v. Richthofen, *Die Irdenware des nordeurasischen Kulturkreises der jüngeren Steinzeit in Schlesien*. Altschlesien 5, 1934, s. 67 ff.; Gaerte, *Die steinzeitliche Keramik Ostpreussens*. Königsberg 1927.

³ *Några svensk-finska stenåldersproblem*, Antikvarisk Tidskrift XX, 1912.

⁴ C. A. Nordman, *Östsvensk boplatskultur och finländsk stenålder*. FM 1922, m. fl.

⁵ Dreijer, a.a.

⁶ Bagge—Kjellmark, a.a., Gjessing, a.a.

områden. Även om Gjessing ibland väl starkt betonar den cirkumpolära kulturens inflytande på sydligare delar av Skandinavien, är säkerligen hans uppfattning av dessa problem i sina grunddrag riktig. Flintformerna i Sydskandinavien överflyttas i nordligare områden till kvarts och kvartsit, ben- och hornformerna i arktiska områden överförs längre söderut i skiffer.

Keramikförande boplatser äro längs den svenska Östkusten påträffade upp till Gästrikland.¹ Längre norrut möter man ett annat fyndbestånd, som visar en stark anknytning till ett nordligare kulturområde. Hälsingland kan närmast betraktas som gränsmark mellan dessa områden. Båtyxkulturen, som anses återspegla den indogermanska expansionen, var under denna tid den kulturform som förmedlade det sydsandinaviska inflytande man klart kan spåra i Norrland. Med den svenska båtyxkulturens bärare stod den lilla finska kolonien på Hedningahällan i kontakt, däremot var den så gott som helt isolerad från de jägare- och fiskarstammar, som befolkade svenska Östersjökusten.

Holger Arbman.

---

¹ Den nordskandinaviska asbestkeramiken är då icke medräknad.